

Svet zaudarja po smradu, ki ga slovenska poezija doslej ni poznala, tu pa v nekakem liričnem naturalizmu pri dnevni svetlobi obrača stare trohneče relikvije, in si jih postavlja za stene, ker to pač so. A sredi njih zoper nje raste notranji odpor, gnus ali vsaj ugovor stvarnem, ki si jo podrejajo zaradi svoje prisotnosti. Zakaj ta urejeni red ima v njenem svetu očitne posledice. Vegrijina zadnja beseda v zbirki je prepad, vendar to pot ne kot katastrofalen konec, ampak edina možnost, ki se ji odpira v njeni urejeni ujetosti.

Tako se je Saša Vegrijeva z novo zbirko poslovila od nekdanjega lepega sveta in se s popolnim pogumom spoprijela z objektivizirano banalnostjo svojega bivanja. V njej ni več klasičnih kategorij, kvečjemu njih negacija, čeprav pesnica seveda ni mogla mimo tradicionalno pojmovane gmote, ker v njej operira. Zbirka s svojo zunanjo podobo in svojim idejnim ozadjem postavlja avtorico v tisto pesniško skupino, ki si prizadeva detronizirati človekovo življenjsko iluzijo za ceno srhljive ali ploskovite stvarnosti. To je pač ena izmed možnih nazorskih opredelitev, Vegrijeva pa jo je realizirala s prepričljivo umetniško močjo.

Zbirko sestavljajo zgolj ciklično oblikovane pesmi, kar je tudi karakteristikum tovrstne poezije, vendar je v celoti opazen oblikovni premik. Prvi cikli so napisani še enotno v izredno dinamičnem ritmu in besednem razkošju, kasneje ritem popusti, tudi izraz se podreja novim vsebinskim zahtevkom in v ciklu Prijateljica doseže drugo skrajnost, ko se uveljavljajo novi elementi bivanjske poezije. Kljub temu pa ostaja izrazna moč Saše Vegri še vedno v njenih dosedanjih besednih formulacijah, ki vsebujejo mnogo pesniško imaginarnega, a se dovolj uspejo povezujejo z novo vsebinsko kategorijo.

Uvodno besedilo k zbirki je prispeval Taras Kermauner.

France Pibernik

KOMENTARJI, GLOSE, EPIGRAMI

Poezija — nov makedonski nacionalni mit? Dandanes je že skoraj utrjeno mnenje, da je množično odzivnost mogoče doseči samo z najcenejšimi oblikami javnih nastopov, katerih glavna značilnost je atrakcija, hrupna propaganda in bolj ali manj uspešna ubranost na sicer zelo izrazit, a hkrati zelo posplošen okus časa. Pretežno v takih okvirih se giblje že vsa leta popevkarstvo in v novjšem času najrazličnejše oblike beata. Domala neverjetno pa se sliši, da bi bilo takšno množično odzivnost mogoče doseči, na primer, s čisto resno, povrhu vsega še z moderno usmerjeno poezijo, o kateri vemo, da ni ravno najbolj komunikativna. In vendar je letošnji ohridski festival poezije, znan pod imenom Struški večeri poezije (od 25. do 29. avgusta), krepko omajal takšno mnenje, kolikor ga ni že kar demantiral.

Na festival je prišlo okrog sto pesnikov in kritikov; udeleženci vseh evropskih socialističnih držav (razen Albanije), pa še pesniki iz Italije, Francije, Turčije, Etiopije, Indije in drugih dežel so dali festivalu resnično mednarodno obeležje. Poleg branja svojih pesmi na javnih literarnih večerih so se pesniki skupaj s kritiki srečali tudi na simpoziju na temo *Poezija in prihodnost*. Vse to bi seveda v ničemer ne demantiralo uvodoma zapisane misli o že utrjenih oblikah množičnih polkulturnih ali kvazikulturnih manifestacij, ki do dan-

danes edine lahko privabljajo široke kroge občinstva. Na Struških večerih poezije se je kot nepredviden element uveljavila množica občinstva, ki je bila tako po svojem številu kot po svoji socialni strukturi za večino udeležencev festivala resnično odkritje.

Najprej nekaj paradoksalnih podatkov: Struga ima komaj okrog 8.000 prebivalcev, na nobenem izmed štirih literarnih večerov ni bilo manj kot dva tisoč ljudi, na osrednjem literarnem večeru (na mostu čez Črni Drim) pa jih je bilo blizu tri tisoč. Literarni večeri so bili maratonsko dolgi, nobeden ni trajal manj kot dve uri. Dobršen del publike so bili ljudje, ki niso nikoli prebrali ene same knjige, pa vendar so spremljali branje pesnikov zbrano in z nevsakdanjim navdušenjem. Vse mesto je bilo razsvetljeno, praznično okrašeno, številne bakle, ki so naznanjale pričetek vsakokratnega literarnega večera, so plapolale dolgo v noč. Odzivnost občinstva je bila resnično množična, vendar brez tistega hrupa, ki je dandanes tako značilen za sleherno množično prireditve. S festivalom je živelo vse mesto, prek njega in množične udeležbe pa je spregovorila vsa današnja Makedonija in prav to je tisto, zaradi česar je ta festival vreden vse pozornosti.

Prav gotovo: festival je bil predvsem romantični izbruh mladega naroda, ki se začenja zavedati svoje slavne tradicije: navzoč je bil ponos nad freskami v Sveti Sofiji in Svetem Klimentu, navzoča je bila legenda o stari slavi, ki diha iz ohridskih grajskih razvalin carja Samoila, v festivalu in v vsem, kar ga je spremljalo, je bilo čutiti vero v orfejsko moč tudi današnje makedonske pesniške besede, ki kaže že znake novega nacionalnega mita, sile, ki zmore prebujati narod in ga mobilizirati za dejanja.

Podoben festival bi bil drugje nemogoč, nemogoč tudi pri nas v Sloveniji. Nekaj je namreč neizpodbitno, in to so v Makedoniji prvi spoznali prav pesniki: k narodu se je mogoče obračati kot k nečemu, kar je še celota, kot k nečemu, kar še čustvuje enotno, računati je mogoče s splošnimi emocijami, javnost še ni vsota dokončno opredeljenih posameznikov, ne pomeni še zatimizirane razbitosti na posamezne interese in perspektive, zato so tudi še zmerom mogoči miti, zato je bilo mogoče, da je takšen mit postala poezija. Gre za stanje, ko pesniki resnično verjamejo, da opravljajo pomembno poslanstvo, za stanje, ko je o tem prepričana tudi množica, na katero se pesniki obračajo s svojo pesniško besedo. Človek je imel občutek, da skuša poezija opraviti to, kar ni zmogla in še ne zmore politika, kar ne zmorejo ideologija in druge oblike širokega delovanja na emocijo in duha naroda, ki zaradi zgodovinskih okoliščin doslej še ni imel možnosti, da bi bil šel skozi svoj nacionalni prepород. Iz takšnega ali podobnega občutka nastaja najbrž tudi dobršen del sodobne makedonske patriotske poezije, kakršna bi bila pri drugih narodih nemogoča, poezije, ki pa nima nič smešnega na sebi, niti ni staromodna in je romantična samo v svojih vzgibih, po duhu in obliki pa docela moderna z vsemi inspiracijskimi in estetskimi prvini, ki dokazujejo, da raste iz trdnih tal in da je nekomu resnično namenjena. In do takšne poezije, prvinske po svojem navdihu, zapletene v izrazu in metaforiki, je intuitivno izoblikoval svoj odnos celo makedonski analfabet, prek takih javnih nastopov, radia, televizije.

Premalo bi povedali, če bi zapisali, da so bili Struški večeri poezije samo manifestacija pesnikov, bili so — in to smo opazili vsi — enako manifestacija vseh makedonskih intelektualcev, zlasti mladih, se pravi velikanske večine. Sodobni makedonski slikarji se vse pogosteje inspirirajo ob delih pesnikov —

takšna dela so bila med festivalom v Strugi tudi razstavljena, poseben literarni večer je bil posvečen uglasbenim pesmim, kot pevci so nastopili prvaki skopske Opere, kot recitatorji pa prvaki skopskega Narodnega gledališča. Festival je združil vse umetniške zvrsti, različne smeri in generacije v eno samo skupno voljo: manifestacijo makedonstva. Poezija je bila v tej manifestaciji osrednji, najbolj živ stržen.

V ponazorilo te misli samo še neka podrobnost: zadnji dan simpozija na temo Poezija in prihodnost je bil posvečen razgovoru o gradnji tako imenovanega Mesta poezije v Strugi. Osrednje poslopje, palača, naj bi bil veliki Dom poezije, okrog njega pa bi se zgrnili nacionalni paviljoni pisateljskih organizacij iz vse države in z vsega sveta. Mesto naj bi bilo okrašeno s številnimi vodometi, parki, igrišči in podobnim, namenjeno pa naj bi bilo pesnikom in vsem, ki ljubijo poezijo. Udeležencem simpozija so bili predloženi trije idejni načrti, mlad makedonski arhitekt pa je vestno obrazložil vse podrobnosti v zvezi z zamišljeno gradnjo tega Makedonskega mesta poezije. Vsem tujim udeležencem se je zdel ta načrt ena izmed pravljič iz Tisoč in ene noči, makedonski pesniki pa so govorili o njem, kot se pač pogovarjamo o vsakem urbanističnem načrtu: stvarno, s prepričanjem, kot da je vsa stvar samo v tem, katera varianta je boljša. Tudi predstavnikom makedonskega političnega življenja se zdi načrt uresničljiva zamisel.

Jaz pa navajam v tem kratkem zapisu o letošnjih Struških večerih poezije to podrobnost predvsem kot objektivno pričevanje, kako velika je v današnji Makedoniji vera v moč poezije, v ta novi nacionalni mit, ki je, čeprav mu utegne biti usojeno prav kratko življenje, izjemno pomemben. Poleg vsega drugega potiska v prvi plan pomen kulture sploh. In s tem najbrž tudi prepričanje, da je mogoče z okrepljeno kulturno in umetniško dejavnostjo doseči več, kot smo morda doslej mislili, predvsem pa da je prek nje mogoče osvojiti nekatera duhovna področja, ki ostajajo nepremagljivo nedostopna za vse druge dejavnosti.

C. Zlobec

ANTIKRONIKA. Moj spomenik: »Na ljubljanskem živilskem trgu stoji spomenik Valentinu Vodniku, prvemu slovenskemu pesniku. Toda spomenik obdaja plevel, ki je visok več kakor meter. Verjetno so pristojni, ki skrbe za spomenik, pozabili nanj. Njim v opozorilo: nad zanemarjeno okolico spomenika so se včeraj zgražali tuji turisti, ki so fotografirali spomenik sredi plevela kot ljubljansko zanimivost...« (Ljubljanski dnevnik) — Ne hčere ne sina po meni ne bo...

Intelektualni proletariat: »Napor je bil izredno velik in opravi ga je bilo mogoče samo zaradi izredne umetniške in delovne vneme umetniškega in tehničnega ansambla (Ljubljanske Drame). Tragično pa je dejstvo, da umetniško in tehnično osebje za svoje delo nikakor ni nagrajeno. Če vemo, da se dohodki igralcev gibljejo med 70.000 in 150.000 starih dinarjev, pri čemer jih ima večina prejemke okrog 100.000, potem je odveč vsak komentar. Če je bilo delo opravljeno, je to samo izraz umetniške in delovne zavesti. Ne verjamemo pa, da bi brez te zavesti kdorkoli bil sposoben opravljati to delo...« (Bojan Stih v Ljubljanskem dnevniku) — In kje je na drugi strani družbena in kulturna zavest tistih, ki režejo tako tenak kruh?